

DR.DUR MUHAMMAD PATHAN –A GREAT WRITER

Eminent Scholar, Historian and Poet Dr.Dur Muhammad Pathan is a Writer of his own right. He is Author of handsome number of Books:

Publications

- **Note:** Have been contributing columns and articles for newspapers, journals and periodicals since 1980 and hundreds of titles has been published. Have remained columnist of **Hilal-e-Pakistan, Jago, AwamiAwaz** and **Kawish** etc. Regular Column under title “**Tareekh Ji Dareekhulaythi**” is been published daily since years.

Publications

Year	S.No	Title	Subject
1981	1	Moti MoarMalook Ja	Folklore literature
1983	2	AsanjaAdeeb	Biography
1983	3	Jo KakayoMutatioMoun	Criticism
1984	4	AienoAienOliro	Column
1984	5	ZihniAzmaish	Child Literature
1985	6	SiyasiChurpur	History
1985	7	ChhelirayWaroShahzado	Child Literature
1985	8	MaulanaUbedullah Sindhi	Biography
1986	9	Adarsh Rang	Poetry
1987	10	AdabAienMahol	Research
1987	11	Sindhology Souvenir	Research/Editing
1988	12	Jehira Gul Gulab Ja	Folklore literature

Year	S.No	Title	Subject
1987	11	Sindhology Souvenir	Research/Editing
1988	12	Jehira Gul Gulab Ja	Folklore literature
1989	13	Allama I.I. Kazi Souvenir	(Co-Editing)
1991	14	MotyanMuthMalook Ji	Folklore literature
1995	15	LatyoonSunnLuqmanJoon	Folklore literature
2002	16	Luminaries Of Larkano	Research
2005-2006	17	INDUS-XIV (Annual Magazine)	Coordinator of the Cadet College Larkana
2006	18	“Creativity” Compilation Cadet College Larkana’s writings	Cadet College Larkana
2007	19	“Indus Annotated” keep to Cadet College Larkana Annual Magazines”	co-compiler

DrPathan Books on Website

www.drpathan.com

S.No	Title with Links touch the title book will be opened	S.No	Title with Links touch the title book will be opened
1	Aman Sabha - Activities and Resolutions of its Branches	11	List of All Members of Sindh Assembly from 27th APRIL, 1937 till Date
2	Aman Sabha - Pirs of Sind Against Non-co-Operation	12	Pottenger's correspondence on Sindh and from Sindh
3	Aman Sabha - Swaraj Sabha Formation of new political part at SHIKARPURE	13	SINDH AND WORLD WAR
4	Aman Sabha - Taluka Local Board Against Non-co-operation	14	SINDH IN 1942
5	Aman Sabha - The National Service Society Formation of New Political Party at Hyderabad	15	Sindh Main SiyasiChurpur by Dur Muhammad Pathan Part 1
6	CASES FIELD AGAINST BHAI LEKHRAJ, OM RADHE AND OTHERS OF OM MANDLI.	16	Sindh Main SiyasiChurpur by Dur Muhammad Pathan Part 2
7	Correspondence of Political Agents of East India Government regarding Sind Mission. (Compilation)	17	Sindh Provincial Conferences Proceedings and Presidential address
8	FREEDOM FIGHTERS LIST	18	SINDHI IN 1941(By Dr. Pathan)
9	Jo KayouMatalio Moon	19	ادب ۽ ماحول
10	LAW AND ORDER SITUATION IN SINDH IN 1941-42 AS REPORTED IN GOVERNMENT'S SECRET REPORT	20	سنڌ خلافت ڪاميٽيءَ جون سرگرميون

DrPathan Books on Website

www.drpathan.com

S.No	Title with Links touch the title book will be opened	S.No	Title with Links touch the title book will be opened
21	کجهه کالم	31	CHORONOLOGY OF THE COMMERCIAL & POLITICAL RELATIONS BETWEEN BRITISH AND SINDH(1612-1843)
22	کهاڻيون ٻارن لاءِ ۽ يارن لاءِ	32	OM MANDLI- SOURCE-MATERIAL ON ITS PAST
23	مقالا ۽ مضمون		
24	مولانا عبيدالله سنڌي (ڊاڪٽر در محمد پٺاڻ) 1985ع		
25	Chronology on History of Sindh from 1834		
26	Kala Bagh Dam		
27	SINDHI HINDU'S CONTRIBUTION		
28	CHRONOLOGY OF THE SINDH KHILAFAT COMMITTEE		
29	MASJID MANZILGAH		
30	CHORONOLOGY OF THE COMMERCIAL & POLITICAL RELATIONS BETWEEN BRITISH AND SINDH(1612-1843)		

Article under the Title TARIKH JI DARI KHULAY THAI

www.drpathan.com

تاریخ جي دري کلي ٿي....

تحقيق ۽ ترتيب
ڊاڪٽر در محمد پٺان

آئي. پاڪستان ۽ ڀارت وچ ۾ انهيءَ سڪر ۾ شروع ٿيل ويڙهه جنگ ۾ تبديل ٿي وئي. 1971ع ۾ اڄوڪي تاريخ تي گڏيل قومن ايسٽ پاڪستان جي عوام لاءِ انساني همدرد جي بنياد تي 5 ڪروڙ رپيا گڏ ڪرڻ جو فيصلو ڪيو. 1972ع ۾ اڄوڪي تاريخ تي اسرائيل مصر ۽ شام تي حملا شروع ڪري ڏنا، جنهن تي پاڪستان جي وزيراعظم ذوالفقار علي ڀٽو شام ۽ مصر جي قيادت کي مڪمل حمايت جو يقين ڏياريو، ذوالفقار علي ڀٽو مصر جي صدر انور سادات ۽ شام جي صدر سان رابطو ڪيو، ان موقعي تي اهو فيصلو ڪيو ويو ته گڏيل قومن سان رابطو ڪيو ويندو ۽ عرب ملڪن جو گڏيل اجلاس ڪوٺايو ويندو. 2001ع ۾ اڄوڪي تاريخ تي آمريڪا طرفان افغانستان تي ڪيل حملن خلاف پاڪستان ۾ احتجاج شروع ٿي ويا، اسلام آباد پوليس اٽڪل هڪ هزار مظاهرين خلاف ڪيس داخل ڪيا ۽ گرفتاريون ڪيون ويون.

سالگرهه جا ڏينهن

تعليمي ماهر عطا حسين شاهه موسوي (1892ع)، اسڪالر پنڊت ديو دت شرما (1902ع)، شاعر منصور ويراڳي (1930ع)، ليکڪ جيوٽ چاولا (1932ع)، اسٽيج ڊائريڪٽر موهن جڳيسائي (1951ع)، ليکڪ ۽ ڪالم نگار دلشاد ڀٽو سينئر (1955ع)، شاعر شمساد علي "شاکر" (1958ع)، شاعر حيدر شاهه حيدر (1959ع)، شاعر غالب سنڌي (1965ع)، شاعر ذوالفقار ساحل شاهائي (1974ع)، شاعر خطاڻي ٿيڀو (1975ع)، ناول نگار منير چانڊيو (1983ع).

1838ع ۾ اڄوڪي تاريخ تي انگريز عملدارن ڪيپٽن برنس ۽ ڪرنل پوٽينجر وچ ۾ ٿيل ڳالهه ٻولهه دوران اهو معلوم ٿيو ته انهن ٻنهي ڄڻن کي سنڌ جي ماڻهن مشڪل وقت ڏٺو، جنهن تي هنن کي سنڌ جي حڪمرانن مان سٺو ريسپانس ملڻ جي پڪ هئي، هنن بکر وارو قلعو قرض تي حاصل ڪيو ۽ اُناج به ورتو پر هنن لاءِ سمورو ٿاسڪ ڏاڍو ڏکيو ثابت ٿيو.

1913ع ۾ اڄوڪي تاريخ تي سنڌ هلال احمر پنهنجي سالياني رپورٽ ۾ سنڌي مسلمانن کي صلاح ڏني ته اهي غلام محمد پرڳڙي جي سيس بل جي حمايت ڪن، سنڌ ۾ هڪ بينڪ قائم ڪئي وڃي ۽ پتيمر خانا کوليا وڃن، جنهن تي گهٽ ۾ گهٽ هڪ سنڌي اخبار پڻ شروع ڪئي وڃي.

1922ع ۾ اڄوڪي تاريخ تي نل ۾ خلافت ڪاميٽي جي مقامي شاخ جي گڏجاڻي ٿي، جنهن ۾ هندستاني سرڪار جي ترڪي ۽ هندستان بابت پاليسي جي مڏمت ڪئي وئي.

1938ع ۾ اڄوڪي تاريخ تي ڪراچي ۾ سنڌ مسلم ليگ جي پهرين گڏجاڻي ٿي، جنهن جي صدارت قائد اعظم محمد علي جناح ڪئي، گڏجاڻي ۾ حافظ علي محمد قرآن پاڪ جي تلاوت ڪئي، جنهن کانپوءِ ڪارروائي ڪئي وئي.

1958ع ۾ اڄوڪي تاريخ تي چيف مارشل لا ايڊمنسٽريٽر جنرل ايوب خان هڪ تقريب کي خطاب ڪندي چيو ته جيتوڻيڪ اسان جو مقصد جمهوريت کي بحال ڪرڻ آهي پر ماڻهو اسان جي ڳالهه کي سمجهڻ لاءِ تيار نه آهن.

1965ع ۾ اڄوڪي تاريخ تي رام ڳڙهه سڪر ۾ هڪ خطرناڪ صورتحال سامهون

- ✓ He started writing Prose in 1982 and without any major break; his articles are being published monthly in Journals and weekly in Newspapers.
- ✓ It is amazing to Note that His Article under the Title TARIKH JI DARI KHULAY THAI (I am opening the window of your History) is being Published daily in KAWISH NEWSPAPER since last ten Years. All his Articles are uploaded on his website and link is: <http://drpathan.com/index.php/2019-11-09-15-58-14/2019-11-09-16-17-59> (12 links. Only one is given here. Whereas, there are 365 links
- ✓ His Articles in Journals are Research-oriented whereas, in Newspapers he provides food for thought on Social, Literary and Historical research problem. He is a Social Thinker and his writings are read by handsome number of readers.

Daily AWAMI AWAZ Sukkur

Some Pics of his Articles published in Newspapers are as under:

توبين جاني! هيءُ جهان

سنڌ جون سماجي تنظيمون ۽ مقامي مسئلن جي يلغار

۽ سياسي تبديليءَ لاءِ ٿا اڻٽنڊ، پر غربت کان واپڪ گناهن ۽ غلطيون ڪرڻ لاءِ همڪارن واري بي طاقت ٻڌ ٿي ڪونهي، جنهن وٽ ”ڪجهه ٻڌ ڪونهي.“ اهو انهيءَ جو ٽڪڙو محتاج ٿئي ٿي، جنهن وٽ ”ڪجهه آهي.“ انهيءَ کي صورتحال جي پس منظر ۽ هڪڙا ماڻهو سڙباغ ڏارين ٿا ۽ ٻيا ماڻهو سڙباغ ڏسڻ تي تيار ٿي وين ٿا. ڪيترن ماڻهن پنهنجي پنهنجي جهاتن جي خواهش، مجبورين ۽ ضرورتن کي انهيءَ صورتحال جي جهوليءَ ۾ وجهي ڇڏيو آهي. ان ڪري ته ڪيترا ماڻهو وڏين ۽ ٻين جي قدمن مان سڙي سگه ٿا ڪن ٿا سو ڳالهه پئي هلي ته انقلاب دوست سماجي تنظيمون

جا جهڙوڪ دشمن ٿيندا آهن. انهن اسان سان اتفاق ڪيون ٿي ڪيون. پر هن ڳالهه کي به انڪارڪري نه سگهيو ته ڪن تنظيمون ماڻهن جي رهن ۽ شعور ۽ اختلافن ۽ دشمنين جو پڻ ضرور چٽو آهي خاص طور تي اهي تنظيمون، جن کي پاهين ملڪن جا پراجيڪٽس ملن ٿا. يا انهن کي پاهين ملڪن کي راضي ڪرڻ لاءِ پراجيڪٽس ٺاهن ٿا. انهن سڌ ۽ سنڌ واريءَ جي ضرورتن کي نظر انداز ڪيو آهي.

اهين تنظيمون تي جيڪي شرط لاڳو ڪيا وڃن ٿا، اهي سنڌ جي حال ۽ مسئلن جي خلاف ٿين ٿا. مثال طور انهيءَ ۾ ڪنهن تنظيم کان ڪو ڪم واري ماڳ يا علائقي جو پروفائيل ٺاهڻي روتو ويندو آهي. انهيءَ پروفائيل ۽ علائقي جي تاريخ، جاگرافي، سماج، ثقافت ۽ ذات پات ۽ سنگين مسئلن بابت ڄاڻ ورتي ويندو آهي، هن جو مطلب اهو ٿيو ته اسان سمورا قومي، ڪاٻي ۽ نظرياتي رڙ ڏارين جي حوالي ڪريون ٿا. انهن کي هاڻي ڪي جاسوس مقرر ڪري اسان بابت ڄاڻ ورتي ٿي پئي. پر اسان بابت هر قسم جي ڄاڻ ۽ معلومات موجود ٿي وڃي ٿي اهو ئي سبب آهي ته حوالتن جي سوين ۽ ٽوڙين تي آسانيءَ سان حڪمراني ڪن ٿا.

اهين تنظيمون کي ڌاريا پنهنجي ضرورتن ۽ گهرجن مطابق پراجيڪٽس ڏين ٿا. جن سان هو پنهنجي مرڻيءَ، معاشن اهن جي سماج کي پنهنجي سماجي يا وڏو آڙي جي مطابق بدلائڻ لاءِ تنظيمون مان گورن سارون اهي تنظيمون آهن، جيڪي چونڊيل نمائندن جهڙوڪ تربيت ڏين ۽ ڪن ڳالهين تي قائل ڪري ڏين وڏن وڙن ۽ وڏا شاپن کان ڪنهن اهو مطلب اهو هوندو آهي ته مليل ڏکڻن جي پينگ ڪٿي وڃي ۽ غير پيداواري عملن ۽ خرچ ڪري وڃي. اڪثر تنظيمون کي لوڻان ڏيندا ته سندن سرگرميون، رڪشاپ، سيٽلائٽ ڦٽڻ وڻن هڙن ۽ وڏين شهرن ۾ بيا ٿيندا هو جن ماڻهن جو مقدمو ڀڙڏائڻ گهرن ٿا. انهن جي ٿ ته نمائندگي هوندي آهي ۽ ٿري سندن ٿرشن کي خبر پوندي يا هوندي آهي. ڪن سنڌ جي ڇي ڇي جي گهرن ۽ شهرن ۽ ٻين پنهنجي ڪارڪردگي ٿڌاڻڻ ڳهرجي ۽ ان جي رشتي ۽ ٻين جي سماجي مسئلن جي ٿڌاڻڻ ڳهرجي ۽ ڪو ڪم ڪڍڻ گهرجي.

جڏهن سرڪاري ادارن ۾ انهن کي رهندي ٿي ٿين ٿي سماجي تنظيمون جي صورتحال بابت سندن ۽ ٻين ڪنهن سماجي ڪارڪنن ۽ سماج سڌارڪن کي سماجي مفڪر پڻ روي وڃي پنهنجو جائز وڃي ڳهرجي.

اتقان ”سماجي جائز“ آهي ۽ ان ڪري هن کي سڌيءَ ۾ ان سڌيءَ طرح سماج جو انڙو هجي ٿو سڌيءَ طرح هن طرفي سان ته هوجڏهن سماجي بگڙيل ٻاڳيل حالتن کان پاڻ متاثر ٿئي ٿو ته

ڊاڪٽر در محمد پناه

انهن کي سڌارڻ جي ڪوشش ڪري ٿي ان سڌيءَ طرح جيئن ڪنهن شوق ڏوڪڙن يا نالي ڪمائي لا ٻين طرفان ڏنل يا مقرر ڪيل اڇيندا مطابق تنظيمون جوڙي ٿي جن مان ڪجهه ان سڌي طرح ڪن ماڻهن جا ڪم ٿين ٿا. سنڌ ۾ پوئين لسري جي تنظيمون جو هڪ چار وڇايل جيڪي مخدور پٺاڙن ۽ شاھ شهيد سان ڌوڪو ڪن ٿا. سندن ٽالا اولاد روڊن رستن، ڍوڪائن ۽ پستين تي نه رکن ٿا ۽ انهن جا عرس ۽ ميلاد وڏي ڌار ڌار سان ملهائڻ ٿا، پر سندن ڦٽل ٿي ٿي ملهڻن سگهو نه ٿا هلي ”جهيها جي تيهيا، منار مارو سڃيا“ فقط لطيف هجي ۽ ڪنهي ويو اسان ذات پرستي ۽ اقربا پروري ۽ گروھ نوازيءَ کان سواءِ ٻيو ڪنهن کي به ڪونه مڃينداسين.

جديد سماجي تنظيمون جو بنياد انگريزن جي دير ۾ پيو ۽ انهيءَ حوالي سان سنڌ ۾ شمار وڏا ۽ مثالي سماجي سڌارڪ پيدا ٿيا. ڪراچي، نوشاهه ۽ ننڍي ڀاڱي ۾ تعليمي ادارا، مدرسا انهن سماجي سراج ۽ شعور سبب قائم ٿيا. شڪارپور ۾ سي اينڊ ٽي ڪاليج ۽ ڪراچي ۾ ڊي جي ڪاليج به ائين چڙيا. هن دير ۾ وڏو سماج سڌارڪ ڏيارڻ شاهائي هئي، جنهن سنڌ ۾ هند ۾ وڏين تنظيمون قائم ڪيون. امرتسر، روهيو، سيٽلواڻي، نهراڻي، بمبئي ۽ ان جي ڀرپاسي جي ڪن تنظيمون ٺاهيائين. اهي جهڙوڪ ادارا هئا، شڪارپور ۽ اڳين جي جيڪا اسپتال ٺهڻي، اها پڻ سماجي شعور جي ڪهاڻي آهي، جنهن ٺهڻي، ان اسپتال ۾ داخل ٿيڻ واري ڏاڪٽر تي فرس تي پنهنجي نالو لکاريو ۽ جيئن ايندڙ ويندڙ انهيءَ کي لٽائي، انگريزن جي دير ۾ ”گورن کان هلاوڪ وڌيڪ وڏي واري حڪمت عمليءَ کي تنظيم کي هلايو ويو. انهن ۾ ڪن سخي ماڻهن خرچ پڪي جوڙو پڻ پاڻ تي کنيو.

اسان جي دير ۾ انگريزن جي دير جي ڀيٽ ۾ ڦٽڻ ٿيل سماجي تنظيمون جو تعداد شمار وڏو آهي. هن دير ۾ حڪومت اهنين تنظيمن جي ترڪڙي ۽ مالي مدد لا ڊپارٽمينٽس ۾ موجود آهن. پر ”جيترا مٿي ۾ وار ٿي وڃي ٿا ۽ جڏهن ٻه لائونڊن“ مصداق، تنظيمون جو تعداد ٿو وڌي. پر فورم لا ڪم واري وڏو ڪمڙو آهي. سنڌ ۾ موجود سماجي تنظيمون جي روفاست ڪهي نه ان جا پاڻ کي ڪيترائي قسم نظر ايندا.

ڪي تنظيمون مقامي نوعيت جون آهن، جيڪي ڪن خاص مسئلن کي حل ڪرڻ لاءِ ڳرڻ ٿي ٺهن ٿيون ۽ ڪم پوري ٿي ٿي منجهن ڏيڍ ڏين ٿين ٿيون ٿي وڃن ٿيون. ڪي تنظيمون ڏاڍين

پنهنجن کان بچائي نه سگهي آهي. ٿورن مسئلن کان سواءِ عام ماڻهن عالم ۽ اديب، شاعر ۽ صحافي، سماجي ۽ سياسي شڪارڪنن ڌري گهٽ ماڻهون جي هيٺين سطح تي بيٺو آهي. پنهنجي ذاتي مفاد جي جيري لا ٻين جي وڏا ۽ سڃاڻيءَ جي پڪي ڪٽي. ڪنهن کي اڳتي وڌڻ کي پراڻت ٿي ڪنهن، سڀني، ثورت، انتشار، معاف نه ڪنهن، وير نه. وسارڻ وقت ۾ حاصل ڪرڻ، اهي اها اڳوڻي آهن جيڪي هر ڪنهن جي قول ۽ فعل کي بي پاڙيءَ جي وڏ جيان وڪوڙي ويا آهن ۽ ان سان ماڻهون، جو وڃي ٿو سگهندو، پاڻ ۽ ڇڻڪڻ انسانن جي ڪوت ڪنهن، پراڻي پوري معاشري ۾ اتي ۾ لوڻ برابر آهن. وڏو انگ ان جي مخالفت جو آهي ۽ هر جهڙي نظام ۾ جائز ۽ قبول ڪرڻ واري فيصلو اڪثريت جو ٿي ٿيندو. اسان وٽ اڪثريت اڳ پورن ۽ ڏورن ماڻهن جي آهي. اسان مان اڪثريت انهن ڌوڪيڙن جي آهي، جيڪي شاه، سچل ۽ ساميءَ سان ڌوڪو ڪن ٿا. سندن ٽالا اولاد جيڪي مخدور پٺاڙن ۽ شاھ شهيد سان ڌوڪو ڪن ٿا. سندن ٽالا اولاد روڊن رستن، ڍوڪائن ۽ پستين تي نه رکن ٿا ۽ انهن جا عرس ۽ ميلاد وڏي ڌار ڌار سان ملهائڻ ٿا، پر سندن ڦٽل ٿي ٿي ملهڻن سگهو نه ٿا هلي ”جهيها جي تيهيا، منار مارو سڃيا“ فقط لطيف هجي ۽ ڪنهي ويو اسان ذات پرستي ۽ اقربا پروري ۽ گروھ نوازيءَ کان سواءِ ٻيو ڪنهن کي به ڪونه مڃينداسين.

اڳيان چچ ۾ چل ٿي عمل سچل سرست ڪري ويو ۽ اسان پراڻي چچ ۾ رهل ڇڏي ٿينداسين. سامي ته پنهنجي سلوڪن ۾ ويڏن جي وائي پڙهي ٻيو پراڻن ڪنهن جي ڳالهه به قبول نه ڪنداسين ڪنهن کي ٻڌنداسين ڪونه، پر هر ڪنهن کي ٻڌائينداسين. پيوڙ نه ٿي ٿيون ضرور ٻڌائينداسين. پاڻ کي مقصد، خوددار، خودمختيار ۽ آزاد سڏائينداسين. پر ڪنهن ته ڪنهن مٿي ماڻهوءَ يا زندگي ظلم جي اڳيان ٿين جيڪنداسين جيئن ٿله اڳيان جيڪنهن ۾ ايترو ته جهڪند ٿا هئس.

قري جي ذهني، فڪري ۽ نظرياتي بيهشت آهي. اهن ماڻهو سنڌو سطح تي يا به ڪاڪستان جي سطح تي ڪهاڙي تبديلي آڻيندو جڏهن ظاهر ٿيندو ته قوري تي ڪهاڙو قرب ڪندو؟ سياستدان ٿيندو ماروڙن جو ڪهاڙو مقدم ٻڌائيندو؟ ان ڪري گهر بدلائڻ کان اڳ، شعور کي بدلائڻ کان اڳ، ملڪ کي بدلائڻ کان اڳ اسان کي ”پاڻ“ بدلائڻ گهرجي ۽ پنهنجي اندر مان اڻڙند ڪڍي ٻڌي.

قري معاشري جي زيور جي هنڌ آهي. قوري جي جوڙجڪ معاشري جو عمل آهي. جيڪڏهن معاشري بهتر هوندو ته قوري ڦاڪندا صلاحيتن جي مالڪ ۽ روشن مستقبل ماڻھ جي حقدار ٿيندي. ته حال ۾ حشر اهو ٿيندو جيڪو اسان جو آهي. هاڻي جهڙوڪ اساز زماني طور جي سنڌي ۽ سنڌ دوست آهي بحريڪيت ۽ سنڌ ۽ سنڌ واپسين وڏا دشمن آهن اهيڏين حساب ڪري ٿو ته اسان سنڌ ۽ سنڌ واپسين کي ٻين غيرن جي ڀيٽ ۾ وڏو نقصان ڏنو آهي. اسان انهيءَ طرح پاڻ لاءِ ۽ ٻين سنڌ واپسين لاءِ جو ڪم جي زندگي گذاريون ٿا. هنن حالتن ۾ صورتحال کي بدلائڻ لاءِ اسان کي پاڻ بدلائڻو پوندو.

توبين جاني! هيءُ جهان

ملڪ، شهر ۽ گهر کان اڳ اندر ئي سڌار جي

صورتحال حڪمرانيءَ ۽ ملڪي انتشار جي حوالي سان ڪيترن ادارن جي ٿي وئي آهي. اهي ادارا جنهن مقصد لاءِ ٺاهيا ويا آهن، انهن تي توجهه گهٽ آهي پر ستر ٻين ادارن جو ٿي گهڻو ڪن ٿا. بلڪل، ٻين ادارن جي ستر ۾ تنگ انتظامن ٿا ۽ ٻين جون تنگيون ڪن ٿا. وڏين فڪرين تي ويٺل مٿي عملدار پنهنجي قول ۽ فعل سان جهڙوڪ مليل اختيارن جي دليريءَ سان لٽا ڪري رهيا آهن. ائين ٿو لڳي ته هڪ خطرناڪ ان بدلايل اڇيندا ٿي ڪنهن تي رهيو آهي. اها اڇيندا آهي ته ڏهن ۾ ڏهين مسئلي جاگرافيائي حيثيتن کي متاثر ڪري.

حالتون جڏهن ٿوريءَ سان انهيءَ طرف وڃي رهيون آهن ته اسان سنڌ واپسين تي تاريخي ۽ زميني حقيقتن جو اهو فرض چڙهندو وڃي ٿو ته ڪنهن وڏي اجتماعي، ساحي، جاڏي يا تباهي کان بچڻ لاءِ پنهنجو ڪردار ادا ڪريون. حالتون ملڪي سطح تي، صوبياتي سطح تي سماجي سطح تي چرچيندڙ ڏيک ڏئي رهيون آهن. هاڻي مسئلو ٿو پيدا ٿئي ته ڪنهن جي شروعات ڪنهن فڪرين؟ ملڪي سطح کان؟ صوبياتي سطح کان؟ شهر جي سطح کان؟ گهر جي سطح کان؟ پنهنجي خيال کان انهن بدران ”اندر“ کان ۽ ”پاڻ“ کان ڪم شروع ۽ ضروري آهي. ڇو ته ملڪ جي سياسي ۽ انساني ماحول متاثر لا، صوبياتي حڪمرانيءَ ۽ ادارن جي عملي سڌار لا، ڳرڻ ۽ شهرن ۾ عملي، ادبي، سماجي، تعليمي ۽ ثقافتي ادارن کي ستن ڍڳ لڳڻ پئجيدي شرط اهو آهي ته اسان ”اندر“ کي ”پاڻ“ کي تبديل ڪريون. ان کان سواءِ ڪنهن به سطح تي تبديلي آڻڻ لاءِ اسان جيڪا ڪوشش وٺنداسين، اها ڪارگر ڪن ٿا ٿيندي. جيڪڏهن گورن ۾ مثال ڪندو پيوڙي هجي ۽ اسان جيڪڏهن پٺيم ستر

ٻاٽيون پاڻيءَ جون ٿينداسين ته گورن پاڻ ڪنهن ٿيندو، مثال جاتون ڪندو ٿي پوندو. اهڙيءَ ريت جيڪڏهن اسان ”پاڻ“ تي توجهه نه ٿا ڏيون ۽ ”اندر“ کي صاف نه ٿا ڪريون ته ڪنهن به سطح واري ڪا به تبديلي ڪا نه ايندي. حالتون ساڳيون رهنديون ۽ سون جا منهن ڏوڏا ٿي رهندا. پر ڪندا ڪونه.

بهر انفرادي ۽ اجتماعي تبديلي آڻڻ لاءِ پاڻ کي تبديل ڪندو ٿي پوندو. صدين کان وٺي اسان ساڳيا رهيا آهون. تعليم، علم، ادب، فنڪر نظريو ۽ فنڪر اسان کي تبديل ڪري نه سگهيو آهي. تعليم سياستدان رت به آهي ته قلموڙي ۽ عملدار رت به آهي. ان هوندي به اسان وٽ عملدار روحييت آڙڙن آهي ۽ سياستدان سڙباغ ۽ ڏيکاريندڙ ٻانڙي رهيو آهي. هي سياستدان هاڻي پاڻ ۾ وڙجيا آهن ۽ هڪ ٻئي جا ڀول ٻڌا ٿا ڪن ٿا. ”جت پنهون جا ڀاڙ آهن.“ ”حامر ۾ سڀ هڪ جهڙا آهن.“ ڪاموري، عملدار ۽ سياستدان کان سواءِ تعليم عام ماڻهوءَ کي ”پاڻ“

”ملڪ سڄو متصون، ڪنهي ڪنهندي ڪيترا“ مصداق معاشري جو هر شعبو، پر اهو تعليم جو هجي يا تجارت جي صحت جو هجي يا سياست جو، سماجي خدمت جو هجي يا ثقافتي سرگرمين جو، سرڪاري هجي يا سرڪاري ادارن جو هجي، هر ڪنهن هنڌ تي وڏي ڀاڱي پينگ لڳي پئي آهي. صوبياتي سطح تي اها صورتحال آهي ۽ ملڪي سطح تي مڪا صورتحال بهتر ڪانهي. اتي انهيءَ معاذ تي اسان وڏي ڀيئن جي هٿ ۾ ڏئي، حڪمرانيءَ کان وڌيڪ فرمائري واريءَ تي گهٽ پٽي آهي. سنڌ واپسي هاڻي رهين ۽ اڳواڻن پاڻ ۾ اتحاد ۽ ٻڏي ڪرڻ بدران مختلف ڪنهن ۾ ورهائجي جهڙي نموني سان سنڌ جي ڦاڪندا حيثيت کي مڃوڻ ڪريو آهي. ان جا مثلي اثر هر ڪنهن محسوس ڪري رهيو آهي. چوندا آهن ته ”ڀاڙ ۾ اهوئي پوندو، جيڪو ڪنهن ۾ هوندو.“ اسان پنهنجي هٿن سان جن کي اقتدار ڀر اچڻ جو پتو ڪندو ٻڌائيندا آهيون. اهي ئي اسان جي پستين ۾ هٿ رهندا رهيا آهن.

هن ٽئين حڪومت ۾ هٿي ڳالهين اهڙيون ٿي رهيون آهن، جيڪي وڏي غرضي تائين وري نه سگهنديون. اڳي سياست ۾

ڊاڪٽر در محمد پناه

”ڇڏ ته ڇڏيان“ جي حڪمت عملي هلندي هئي ۽ حڪمرانن ”حڪومت ڪرڻ ڏيو ۽ پنهنجي واري تي حڪومت ضرور“ جو اصول بڻايو. هاڻي ”ڪريون انصاف“ ۾ ”ڪجهه ڏي ۽ ڪنهن ڪرڻ ٻاڌ ڪنهن ڪرڻ“ جا نغارا وڃي رهيا آهن. ڪن ماڻهو ناجائز طريقن سان ”حضور ناٿن“ سڏي. ان جو حصو ڏئي پنهنجا گناهه بخشيائين سگهي ٿي. اهو اثر هاڻي باقي انصافي ڪارڪردگيءَ کي پئي ڪري رهيو آهي. ۽ گلوبل ڪلائو ملزمن کان اڪثر ڪري ڏين جي ادارت لاءِ ڏوڪڙ وڌڻ جا مطالب ڪيا وڃن ٿا. عدل ۽ انصاف جي تاريخ ۾ انهيءَ سان هڪ ٽئين باب جو اضافو ٿي رهيو آهي. عام ماڻهو سمجهڻ لڳو آهي ته ”سڄو ڏوهاري يا ملزم سزا وٺي ويندو ۽ امير ملزم ڪجهه ڏئي پنهنجي جان ڇڏائي ويندو.“ اهي فقط ڳالهين تاهن پر هن ڏورن حقيقتن کان منهن کان ڪو به انڪار ڪري نه ٿو سگهي. من گلوبل ڪلائو ملزمن ۾ عرض ڪندو هو ته اسان جا علمي، ادبي، تحقيقي ادارا پنهنجي ڪم ڪرڻ بدران ٻين ادارن جو ڪم ڪري رهيا آهن. اهڙي

Some Pics of his Articles published in Newspapers are as under:

سنڌ کي سماجي مفڪرن جي گهرج آهي....

خدمتمن جا ساز وچاڻڻ ۽ ادبي يا صحافتي دنيا کي چار چنڊ لڳائڻ کانسوار اڃا پيو به ڪو ڪم آهي جنهن تي اسان کي ٻوڙا ٻڌي اچار ڪرڻ جهڙوڪ مبلغ ۽ انقلابي ماڻهو جبل جي چوٽيءَ تي بيهي، گهٽڻو هيٺ بيسل مائٽن کي ڌرتيءَ جي خوبصورتيءَ ڏسڻ آزاديءَ ۽ خوشحاليءَ جون ڳالههين ڪيون پراڻن روزن نمازن سان گڏ آهيون. ان ڪري جيڪڏهن سچ به چئون ٿا، ته ٻڌڻ سمجهڻ وارا گهڻو پري آهن ۽ پنهنجي ڳالهه اُتر ٿي ڪري. پنهنجي ڳالهه اُتر ڪري ها ته هر دفعي ڪرڻ آسان ٿي ڀڃي. اهو ڪم آهي ته سنڌي عوام جي سماجي نفسيات جو مطالعو ڪيو وڃي مرضن جي نشاندهي ڪئي وڃي ۽ دوا درمل لاءِ ڪي ڊگ ۽ پيچرا ڪڍيا وڃن. سنڌ جو ماڻهو ۽ ان جي نفسيات اسان نظرانداز ڪنداسين ته ان جي ذهني، فڪري ۽ نظرياتي خدمت خواه ترسيت نه ڪري سگهنداسين پوءِ هوندا ساڳيا لائون ۽ ساڳيا چڪم. ان ڪري موجوده سنگين حالتن ۾ اڄ سنڌ کي سماجي مفڪرن جي ضرورت آهي.

آلاپون ٿا ۽ اسان وٽ مدهوش ڪرڻ لاءِ جهڙوڪ نئين ڌن آڻي ٿي ڪانه. اهي روايتون ساڳيون، اهي رسمن ساڳيون ۽ خاوين تي ٻڌل اهي منزلون ساڳيون. پاڻ جهڙوڪ مبلغ ۽ انقلابي ماڻهو جبل جي چوٽيءَ تي بيهي، گهٽڻو هيٺ بيسل مائٽن کي ڌرتيءَ جي خوبصورتيءَ ڏسڻ آزاديءَ ۽ خوشحاليءَ جون ڳالههين ڪيون پراڻن روزن نمازن سان گڏ آهيون. ان ڪري جيڪڏهن سچ به چئون ٿا، ته ٻڌڻ سمجهڻ وارا گهڻو پري آهن ۽ پنهنجي ڳالهه اُتر ٿي ڪري. پنهنجي ڳالهه اُتر ڪري ها ته هر دفعي ڪرڻ آسان ٿي ڀڃي. اهو ڪم آهي ته سنڌي عوام جي سماجي نفسيات جو مطالعو ڪيو وڃي مرضن جي نشاندهي ڪئي وڃي ۽ دوا درمل لاءِ ڪي ڊگ ۽ پيچرا ڪڍيا وڃن. سنڌ جو ماڻهو ۽ ان جي نفسيات اسان نظرانداز ڪنداسين ته ان جي ذهني، فڪري ۽ نظرياتي خدمت خواه ترسيت نه ڪري سگهنداسين پوءِ هوندا ساڳيا لائون ۽ ساڳيا چڪم. ان ڪري موجوده سنگين حالتن ۾ اڄ سنڌ کي سماجي مفڪرن جي ضرورت آهي.

ڏاهن جي هن ڏيهه ۾ سوچڻ ۽ لوجڻ وارن مختلف ڪو نه آهي. هاڻي ته سڃاڻي ۽ اڀرنداريءَ جي نقاشا اها آهي ته ڪنهن پير وڏيري بابت ڳالهائڻ وقت ان کان وڌيڪ دُعا پنهنجي اندروني انسان ۽ ضمير سان به پوئڇاري ڪجي. هاڻي ڪنڌ ڦيرائي اچو ته پنهنجي پياري تي به نظر رکون. وڏن شهرن خاص طور تي ڪراچيءَ ۽ حيدرآباد ۾ جو هي اسان جا دين پائي آهن. انهن جو ”مڊل ڪلاس“ به اسان جي مڊل ڪلاس وانگر ساڳئي جوڙجڪ ۽ هيٺ ورايو آهي. پرائرسوخ، اثر پذيريءَ ۽ قومي ڪاڄ ۾ هٿ وڌائڻ ۾ اهو پنهنجي الڳ ۽ منفرد جاءِ جوڙي چڪو آهي. هي طبقو پنهنجي ڪميونٽي جي مفادن کي قومي مفادن جو رنگ ۽ نالو ڏيڻ ۾ ڪامياب ريو آهي. هرا اجتماعي طور هڪ ئي ماڻها ۾ سمجهجي ويو آهي. هن پنهنجي ذاتي ۽ انفرادي مفادن بدران اجتماعي مفادن تي گهڻو توجه ڏنو آهي. اهو طبقو هڪ ئي وقت ۾ هڪ جهڙو اجتماعي رويو رکي ٿو. هن طبقي جي بار کان وٺي ٻڌي تائين سوچ ۽ لوچ جو رنگ ساڳيو آهي پر اسان جهڙوڪ وڏن وڏن جي ڪاٺي آهيون ۽ اسان تي اجتماعي رنگ چوڙي نه سگهيو آهي.

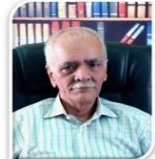

ڊاڪٽر در محمد پٽاڻ

آهي، سوچڻ زندان ۾ آهي، جيستڻ ٿڌ، نيشن وڌجيان وڃن ٿا سورن جا مڏڪور وڌندا. مسئلا ۽ مونجهارا ايترا وڌي وڻ ٿيا آهن، جو گهڻن ماڻهن جي کاڌيءَ کان گاه ڪڻڻ مشڪل ٿي پيو آهي. پر مزي جي ڳالهه ته اها روايت بڻجي وئي آهي ته ڪو پنهنجي غلطي يا ذميواري قبول ڪرڻ لاءِ تيار ڪونهي. ايسٽرٽ حالتن ۽ پنهنجي تشویشناڪ صورتحال جو ڏوهه ٻين تي ڌڙٿو آهي ۽ پاڻ کي بي ڏوهي، متقي ۽ اصول پرست ثابت ڪرڻو آهي. هاڻي جڏهن هر ڪو عالم ۽ اديب، شاعر ۽ صحافي، سياستدان ۽ سماجي ڪارڪن قوم جي مقدر بدلائڻ ۽ مثبت تبديلي آڻڻ جي دعويٰ ۽ جاڳوڙ به ڪري

نظرياتي ماهر هر ڪنهن سماج کي لوئر، مڊل ۽ اڀر ڪلاس ۾ ورهائڻ ٿا. انهن جو چوڻ آهي ته اڀر ڪلاس پنهنجي نظام کي بچائڻ خاطر ڪا معمولي تبديلي به برداشت نه ڪندو آهي. لوئر ڪلاس کي وري تبديلي آڻڻ جو شعور ۽ گهريل سگهه ڪانه هوندي آهي. ان ڪري مڊل ڪلاس تي معاشري کي تبديل ڪرڻ يا ان کي وڌيڪ خراب ڪرڻ ۾ پنهنجو ڪردار ڪندو آهي. مڊل ڪلاس جيڪڏهن سورجن ۾ اڀر ڪلاس جهڙو ۽ لوچن ۾ پنهنجي مفادن جو ترجمان پنهنجي پوندو ته سماج ۾ ڀينگ آڻيندو پر جيڪڏهن اهو لوئر ڪلاس جي سوچن لوچن ۾ رڻ جو لڳي هي ڪلاس گهرن ۾ هڪڙي ٻولي ڳالهائي، ٻاهر ٻي ٻولي ڳالهائي ۽ دفترن ۾ وري ٽين ٻولي ڳالهائي پاڻ کي تهذيب يافتا چئي ۽ پنهنجن ڪردارن ۾ وڏن کي سادو يا چٽ سمجهي. اسان جيڪڏهن سمجهون ته اهو ئي اسان جو مڊل ڪلاس آهي ته پوءِ اهو قبول ڪرڻو پوندو ته هن مڊل ڪلاس سنڌ جي پوڙي ٻوڙي آهي ۽ سنڌ جي ثقافتي، سماجي، تعليمي، لساني ۽ سياسي تحريڪن ۾ منفي ڪردار ادا ڪيو آهي. جيڪڏهن ڪامورو آهي ۽ شهرن ۾ نوڪري ڪري ٿو ته ڌري گهٽ پين جي غلامي ڪري ٿو پر جيڪڏهن آندرون سنڌ ۾ آهي ته پوءِ عملدار رغيٽ آزار ٿي پنهنجن ڪي غلطي ڪرڻ تي مجبور ڪري ٿو. انهيءَ جا اهي پئي روپ خطرناڪ ۽ سنڌ جي مفاد جي خلاف آهن. انهيءَ کان سواءِ سنڌ ۾ لوئر مڊل ڪلاس جي صورت ۽ حيثيت به نظر اچي ٿي. هن ۾ اهي ماڻهو اچي رهن ٿا جيڪي ننڍيون نوڪريون ڪن ٿا يا ڪو هلڪو فلڪو ڌنڌو ڌاري ۽ واپار ڪن ٿا. پراڻي هڪ ئي وقت تي مڊل ڪلاسي ۽ اڀر ڪلاسي جا جهڙوڪ محتاج ۽ ڀڏا پانهن آهي. دفنري ڪاروهنوار ۾ هو وڏن صاحبن ۽ ڪامورن جا محتاج آهن ۽ سماجي حوالي سان وري اڀر ڪلاس يعني ڪنهن وڏيري، پير يا امير جا خادم آهن. هو ڪنهن نه ڪنهن وڏيري يا پير جو منشي ٿي گذارڻ ۾ مان سمجهندا. پوءِ جيڪڏهن اسان هوندا ته اسڪول پڙهائڻ ڪونه ايندا، جيڪڏهن ڪا ٻي هلڪي ڦلڪي نوڪري هوندن ته هو وڏيري کي يا پير کي ڏيئي ملازمتي پائينديون کان آزاد، بلڪر چوڙاڳ هوندا. انهي ”لوئر مڊل ڪلاس“ ملازم طبقي کي بڻندي، پوروشن ۽ اولاد جي نوڪرين مائٽن جي نوڪرين ۾ ڪنهن نه ڪنهن پير يا وڏيري جي اثر رسوخ سان قائل وٺو پئي ٿو ۽ اهڙيون اميدون رکڻيون پون ٿيون. ان ڪري مڊل ۽ مفادن جي مجبورين کي طبقي نظام ۾ ڪنهن جي نسلن ۾ فڪري طور تي مٿي نه ٿو چوي سگهجي. ان ڪري سنڌ جي

نظرياتي ماهر هر ڪنهن سماج کي لوئر، مڊل ۽ اڀر ڪلاس ۾ ورهائڻ ٿا. انهن جو چوڻ آهي ته اڀر ڪلاس پنهنجي نظام کي بچائڻ خاطر ڪا معمولي تبديلي به برداشت نه ڪندو آهي. لوئر ڪلاس کي وري تبديلي آڻڻ جو شعور ۽ گهريل سگهه ڪانه هوندي آهي. ان ڪري مڊل ڪلاس تي معاشري کي تبديل ڪرڻ يا ان کي وڌيڪ خراب ڪرڻ ۾ پنهنجو ڪردار ڪندو آهي. مڊل ڪلاس جيڪڏهن سورجن ۾ اڀر ڪلاس جهڙو ۽ لوچن ۾ پنهنجي مفادن جو ترجمان پنهنجي پوندو ته سماج ۾ ڀينگ آڻيندو پر جيڪڏهن اهو لوئر ڪلاس جي سوچن لوچن ۾ رڻ جو لڳي هي ڪلاس گهرن ۾ هڪڙي ٻولي ڳالهائي، ٻاهر ٻي ٻولي ڳالهائي ۽ دفترن ۾ وري ٽين ٻولي ڳالهائي پاڻ کي تهذيب يافتا چئي ۽ پنهنجن ڪردارن ۾ وڏن کي سادو يا چٽ سمجهي. اسان جيڪڏهن سمجهون ته اهو ئي اسان جو مڊل ڪلاس آهي ته پوءِ اهو قبول ڪرڻو پوندو ته هن مڊل ڪلاس سنڌ جي پوڙي ٻوڙي آهي ۽ سنڌ جي ثقافتي، سماجي، تعليمي، لساني ۽ سياسي تحريڪن ۾ منفي ڪردار ادا ڪيو آهي. جيڪڏهن ڪامورو آهي ۽ شهرن ۾ نوڪري ڪري ٿو ته ڌري گهٽ پين جي غلامي ڪري ٿو پر جيڪڏهن آندرون سنڌ ۾ آهي ته پوءِ عملدار رغيٽ آزار ٿي پنهنجن ڪي غلطي ڪرڻ تي مجبور ڪري ٿو. انهيءَ جا اهي پئي روپ خطرناڪ ۽ سنڌ جي مفاد جي خلاف آهن. انهيءَ کان سواءِ سنڌ ۾ لوئر مڊل ڪلاس جي صورت ۽ حيثيت به نظر اچي ٿي. هن ۾ اهي ماڻهو اچي رهن ٿا جيڪي ننڍيون نوڪريون ڪن ٿا يا ڪو هلڪو فلڪو ڌنڌو ڌاري ۽ واپار ڪن ٿا. پراڻي هڪ ئي وقت تي مڊل ڪلاسي ۽ اڀر ڪلاسي جا جهڙوڪ محتاج ۽ ڀڏا پانهن آهي. دفنري ڪاروهنوار ۾ هو وڏن صاحبن ۽ ڪامورن جا محتاج آهن ۽ سماجي حوالي سان وري اڀر ڪلاس يعني ڪنهن وڏيري، پير يا امير جا خادم آهن. هو ڪنهن نه ڪنهن وڏيري يا پير جو منشي ٿي گذارڻ ۾ مان سمجهندا. پوءِ جيڪڏهن اسان هوندا ته اسڪول پڙهائڻ ڪونه ايندا، جيڪڏهن ڪا ٻي هلڪي ڦلڪي نوڪري هوندن ته هو وڏيري کي يا پير کي ڏيئي ملازمتي پائينديون کان آزاد، بلڪر چوڙاڳ هوندا. انهي ”لوئر مڊل ڪلاس“ ملازم طبقي کي بڻندي، پوروشن ۽ اولاد جي نوڪرين مائٽن جي نوڪرين ۾ ڪنهن نه ڪنهن پير يا وڏيري جي اثر رسوخ سان قائل وٺو پئي ٿو ۽ اهڙيون اميدون رکڻيون پون ٿيون. ان ڪري مڊل ۽ مفادن جي مجبورين کي طبقي نظام ۾ ڪنهن جي نسلن ۾ فڪري طور تي مٿي نه ٿو چوي سگهجي. ان ڪري سنڌ جي

ڊاڪٽر در محمد پٽاڻ

ساڻي ٿي بيهندو ته پوءِ تبديلين کان وٺي انقلاب به اچي سگهن ٿا. سنڌ ۾ ڏٺو وائڻو جهڙوڪ به ڪلاس آهن. هڪڙا امير ته ٻيا غريب، هڪڙا حاڪم ته ٻيا محڪور، هڪڙا پير ته ٻيا مريد، هڪڙا وڏيرا ته ٻيا سندن لڪڻ راڄ، اسان وٽ جهڙوڪ مڊل ڪلاسي آهي ئي ڪونه. ان هوندي به ڪن جو خيال آهي ته روايت ڪالريا سڀن نوڪرين وارا ماڻهو سنڌ جو مڊل ڪلاس آهن. انهيءَ ڪلاس جا ماڻهو ننڍو ٿلٿا به آهن ته حالتن مطابق پاڻ کي تبديل ڪندڙ به آهن. هن طبقي وارن کي پنهنجا راءين جا روڻ ڇڏيا ۽ شهرن جي چانو ۾ رهڻ بند ڪيون هنن ئي پنهنجن مائٽن بدران شهرن ۾ اچي نئون دنيا گهرن ۾ آنديون، ان ڪري هنن جي ڪري خانداني زنجشن ۽ تضاد پيدا ٿيا. ان ڪري هنن جي شهري گهرن ۾ تهري رڏين مڃن يا اچڻ ڪري سنڌي ٻولي ۽ ثقافت کي ڪاپاري ڏک

Some Pics of his Articles published in Newspapers are as under:

زيان ٻنهي ويا. هنن ٻين لاءِ بوليو ۽ ٻين هنن کي پنهنجي مڙين لاءِ اشارن تي ٽپايو. تنهن درجي جو هنو توڙي مسلمان اڙي ٿي تااقت انديجو جو مظهرو ڪيو. سنڌ جي تاريخ انهيءَ ڳالهه جي شاهدي ڏئي ٿي ته سنڌي تحريڪ سنڌ جي سرزمين جي پيدوار هئي ۽ زمين نه وري انهن حمايت لاءِ سار جي بنياد تي هڪ سنڌ ۾ پيو. سنڌين پنهنجي عقل تي پاڻ ڀتين ٻڌي آلائي ڪيترن مذهبي ۽ سياسي تنظيمن جون شاخون سنڌ ۾ کوليون. سنڌ ۾ انهن جون شاخون کوليون، جن بوليون ڏاڍين کي ماري ويون. ڏاڍي هئي ڏهه ته توڙي هنن تيرهن واري ڳالهه تي پئي. ننڍي کنڊ ۾ هنن ۽ مسلمانن جتي پاڻ ۾ چنڊا پٽ شروع ڪئي ۽ اسان جي وڏن اکيون ٻولي ان جو پوئلڳ ۽ پوئلڳو.

سنڌ جي هنو توڙي مسلمانن جڏهن اڳواڻي ڇڏي پوئلڳي اختيار ڪئي ته اسان جي سياست مذهب ۾ بدلجي وئي ۽ مذهب خواه ذرو ڪشيشي جو نالو ٿي پيو. ان کانپوءِ انڪ فوري ڪيس ڪيا، ڦرن کي پائمال ڪيو ويو، اصولن حيزن اکيون ڪڍيون ۽ ظرين کي ڀينر هيسان ٽائريو ويو. صديون کان سنڌ ۾ رهنشيني جو اهو دور ڏريو مسلمانن قرآن شريف وچ تي ٿي ڏاه ڪري شاه عنايت کي شهيد ڪيو. انگريزن جي دور ۾ رهنشيني جو اهو دور ايو جو ڀڳت ڪنڊر رار جهوا ڪونڊر ڪشريا ويا ۽ سنڌ ۾ هندو مسلم فساد ٿيا. ڀڳت ڪنڊر ويا کانپوءِ هاسارو پئمال ۽ الله بخش سوري جي شهادت ٿيئي سياسي ڦٽل هئا. اڳين تي ڀڳن ڀينرن سنڌ جي باشعور هندو توڙي مسلمانن هنن حادثن ۽ سائنن کان سنڌ کي بچائڻ جي فطرت هئي ۽ پروردگ جي رير وحي چڱي هئي. ماڻهن جي اکين ۽ عقل تي ڀڳت ٻاڄي چڱيون هيون. ڀڳت ڪنڊر رار نالي ڀڳت ۽ قلمو سنست ڪنڊر جي ۽ محرم رهنشيني ۾ انسان دوست ديش ڀڳت جي هن هندو ۽ مسلمان کي هڪ نظر سان ڏٺو. هر ڪنهن سان ڳالهائيندڙ ته حق چوي. هن ۾ ماڻهو نه هروڙائي ڪند هئي، هو محرم ڪري جهڪو ته هوڙوڙي انهن جي هر خدمت ڪري رهيو آهي ان جي حيثيت ۽ عظمت ڪري. هو آهي. هو منهن امن ۽ سڪون ڦاٽر ڪندڙن جا ڄڻ ڪري رهيو آهي انهن خلاف ٿيل ڪثرت جهڙا ڪتبا پيا وڃن. هن غلطي انسان جو روح ٽريڻ لڳو هو.

ورسي جي مناسبت سان صوفي ۽ انسافيت جي ٻڌ چار ڪنڊر ڀڳت ڪنڊر رار

سان لکيو ويو آهي، سنڌ جي ڪيترن مسلمان ليکڪن اڙي ريت هنو ڏرم ۽ ان جي پوئلڳن جي حق ۾ لکيو آهي. صدين کان رتي سنڌ جي هنو توڙي مسلمانن جا زيارت گاهه ۽ احترام جون گاديون ساڳيون رهيو آهن، مذهبي ڪنڊر پوءِ هنان ڪڏهن به نه گذريو آهي. انگريز سرڪار نه فقط سنڌ جي مذهبي رواداري ۽ انسان دوستي جي روايتن کي پنهنجي لاءِ ڪنڊر ڇانو، پر ڳالهه به نوٽ ڪيائون ته ننڍي کنڊ جي سموري سياست جو ڏهن سنڌ مان فراهم ٿئي ٿي. جڏهن ڪانگريس ٿي چڙي ته ان جي پهرين گڏجاڻي ۾ سنڌي موجود آهن، جيڪڏهن مسلم ليگ ڦاٽو ٿئي ته ٻه اڳواڻي سنڌين کي ملي ٿي. هنن جتي سينت هيند رار رهنداس کي ڏٺو آهي، رئيس غلام محمد پرڳڙي ۾ نظريين. انگريزن ڏٺو ته جليان والا باغ جو ڪيس ٿيو ته سنڌ جا هندو توڙي مسلمان اسپيشل ٽرين ڪرائي پنجابن جي لدلاري ۽ مدد ڪرڻ ويا. انگريزن ڏٺو ته سنڌين سرڪار خلاف پهرين عذر نعرن نالي فيصلو سنڌ ۾ ٿيو، نه فقط فيصلو ٿيو، پر سنڌين انهي تي عمل به ڪري ڏيکاريو. خلافت تحريڪ، هجرت تحريڪ ۽ غير نعرن واري تحريڪ ۾ هندو مسلم اتفاق ۽ اتحاد ڏسي انگريزن جون نيتون ٽٽي ويون. پوءِ اسان کي انهن جي نظر ڦٽي وئي. هنن ڙهايو ۽ حڪومت ڪريو واري حڪومت عملي اختيار ڪئي. اسان جي ڏورن مان ڪيترا هندو توڙي مسلمان هنن جي ڳالهين ۾ اچي ويا. ڏندني ڏسندي هيري ۽ رهنشيني ڪنڊر ڦرو پاڻ کي ڀينر جو مرشد بڻائي رهي. اسان جي وڏن پنهنجن ڏاڍيون ۽ پڙهين ڀينر جي هن ۾ ڏندني، رهنشيني ۽ پنهنجي گهر جا مسلمان ڀينر کي تيرڻ نه ڏنا. سنڌ جي ڀينرن کان علحدگي جو مسئلو هجي يا سنڌ يونيورسٽي ڦاٽو ڪرڻ جي ڳالهه هجي، هر موقعي تي اسان جي وڏن ڏاڍين جي ڪاريرو ۽ ڀينر کان مدد پئي ۽ غبن کي ڦهراي، اڳ ڏيکاريا. نتيجو اهو نڪتو ته سنڌ سياسي تحريڪ لاهي صورت اختيار ڪئي ۽ اسان جا اڳواڻ سنڌ ۽ سنڌين جي آواز ٻڌڻن ٻين جي جن ۾ قرآن حديث ۽ نصرت تي بهتر نموني

امر ڀڳت ڪنڊر رار جي مرمتي کي لاءِ صديءَ کان مني عرصو گذري چڪو آهي. هن سنگين ڪنڊر جي سردار تي انهي عرصي دوران ايترو نه لکيو ويو آهي، جيترو غالباً سنڌ ۽ هند جي ٻئي ڪنهن سنگين ڪنڊر تي لکيو ويو آهي. شري شامداد پهرين ليکڪ هونهن 1941 ع ۾ ڪتاب لکيو، 1957 ع ۾ ٽيٽر بنسٽ ۽ 1964 ع ۾ نلسنڊاس نلرڄا جن معياري ڪتاب لکيا. تازو ڪتبا لعل نلرڄا جيڪو ڦلجي پوريو ڪيو آهي، ان جو ته مڃڻ ٿي ڪونهي. ڀڳت ڪنڊر رار 1885 ۾ ڇاڻو

۽ نومبر 1939 ع ۾، 54 سالن جي ڄمار ۾ وفات ڪيائين. 1939 ع کان رتي انرجي ڏينهن تائين مش ڪيترا مڃا لکيا ويا. اخبارن رسالن ايڊيٽوريئل لکنا ۽ شاعرن ڪنڊر ڇيا. سندس سوانح لکڻارن هن جي حياتي جي هر روي تي لکيو آهي، بلڪه عرب لکيو آهي. انهيءَ ئي مواد اٽلان مان هر ڪنر آساني سان اندازو لڳائي سگهجي ٿو ته ڀڳت ڪنڊر رار امر انسان هو. جنهن کي جيڪڏهن سنڌي ماڻههجي جو مظهر رکي انسان جو دندار سچو سنست ۽ پهلوار ڀڳت چڱي ته ڪو به وڏا ڪوڙ ڏسندو. راءِ ڏياڻا ساڙ، سر ۽ اواز تي سڙو ٿيو پر ڀڳت ڪنڊر رار ساڙ وڃائي ۽ سر ٻڌي پاڻ سڙو ڏيو. چڱي راءِ ڏياڻا ۽ ٻيا لکيو ته منگڙو پاڻ ٿيو. ڀڳت ڪنڊر رار جي درويشي ۽ انساني دوستي جن ڳالهين اڄ به ماڻهو رڳو راکه پائڻ ٿا. هر ذات پاڻ جي مت پند کان ڌار ڪتاب چوراس هٿ جو انسان دوست هئي. ان ڪري ڀينر ڏور جا ويڇا وساري ڇڏيا هائين. مسلمانن جي مدد ڪرڻ ۾ به گهڻن مسلمانن کان اڳوڻو هو. انهي ڪري ٿي ”مهند رسول الله ص“ نالي ڪتاب انسان هو. جڏهن به ڪنهن ڏانهن وڃي چيائي لکنڊر ته نالي کان اڳ ”ارمان جو داس“ ضرور لکندو هو. دنيا کان اهو نه ڏاڍ ڪنيل هئس جو عادي جي موقعي تي جيڪي لئا ڪوڙا ٺاهي ۽ مليس سي ڏياريءَ جي ڏينهن تي غريبن کي ڏئي ڇڏيائين، ڪوسوالي

Some of his Articles are given bellow: Click the Title Articles will be opened

Title	S No.	Title	S No.
<u>ٻه واڻي تي بيٺل قوم ۽ غيب جو مسئلو .</u>	11	<u>اچوت هڪ ٻي کي ادورو قبول ڪرڻ ڇڏي ڏيون .</u>	1
<u>جائڻي ناهي پر هوندي نانيءَ مهاندي .</u>	12	<u>اچوت هڪ ٻي جا وير نه ٿيون .</u>	2
<u>خير بد سڄڻ ، او! اڙي بي خبر .</u>	13	<u>اچو ڪجهه ته آدرشن تي سڃاڻيون .</u>	3
<u>داخلي غلاميءَ جي زنجيرن ۾ جڪڙيل قوم .</u>	14	<u>اسان جي تاريخ ۽ تحقيق دشمنيءَ جا ڪي مثال .</u>	4
<u>دڪ ، ڌرتي ڌڻين جو ڪامن فيڪٽر .</u>	15	<u>اسان جي دور جون ڪي علمي ۽ ادبي جماعتون .</u>	5
<u>دوڪو ناهي دل جو دارون .</u>	16	<u>اسان مان هر ڪو هٿ لست تي آهي .</u>	6
<u>! روئاري سڄڻ پوءِ ڪلاڻ نه آئي .</u>	17	<u>انگريزي دور جي سياست .</u>	7
<u>رئندي عمر گذاري ، يار دي خبر نه ڪائي .</u>	18	<u>اڻ ڄاڻائيءَ جهڙو عذاب ۽ ڊپ جهڙو گناهه ٿئي اي .</u>	8
<u>سند ۾ فڪري ۽ نظرياتي ارتقا جو گهوٽالو .</u>	19	<u>آهي ڪو ننڍڙي سنڌ جي شاندار تاريخ کي بچائڻ .</u>	9
<u>سنڌي اڳواڻ ٿيڻ سولو پر سنڌي ٿيڻ تمام ڏکيو .</u>	20	<u>ٻڌڻ ، سمجهڻ ۽ مڃڻ وارن جو تناسب .</u>	10

Some of his Articles are given bellow: Click the Title Articles will be opened

Title	S No.	Title	S No.
<u>ڪيڏا ڪارڪن ، ڏيهي منهنجي ڏوهه جا .</u>	31	<u>سنڌي سماج ۾ باهمي لاڳاپن جي صورتحال .</u>	21
<u>مولا منهنجي پڄاءِ ، بيا وڃي بن پون .</u>	32	<u>سنڌين جي تقسيم کان سنڌ جي تقسيم تائين .</u>	22
<u>هي دهلن سنڌا ڌڪا، ٻڌي چون ٻوڙا؟ .</u>	33	<u>سوچڻ ۽ لوڇن ۾ توازن جو مسئلو .</u>	23
<u>وحدت ۽ ڪثرت جي فلسفي بابت اسان جي سماج جا .</u> <u>ويچار</u>	34	<u>سياسي تنظيمون ۽ ڪارڪن .</u>	24
<u>واٽون ويهه ٿيون</u>	35	<u>سيفل سڀئي آهيون، پر سيف الملوڪ به ته ڪو ٿئي .</u>	25
<u>الطاف حسين کي موٽ احتياط سان ڏجي يا جذبات سان؟.</u>	36	<u>شيڪسپيئر ۽ شاهه لطيف جون قومون .</u>	26
<u>رس ۾ رسڻ گهريو .</u>	37	<u>عدم طرف وڌندڙ اسان جا قدم .</u>	27
<u>سنڌ ۾ عيسائيت جي تبليغ ۽ علم ادب .</u>	38	<u>قوم ڪنهنجي پٺيان لڳي ؟ .</u>	28
<u>سنڌ کان ٻاهر ڪهاڻي جي اوسر .</u>	39	<u>ڪامن فيڪٽرس جي تلاش .</u>	29
<u>ننڍي کنڊ ۾ سنڌي ڇيائي .</u>	40	<u>ڪراچي سنڌ جو چمڪندڙ ستارو .</u>	30

Some of his Articles are given bellow: Click the Title Articles will be opened

Title	S No.	Title	S No.
ادل سدا آرام ۾، پائر پيا پٽڪن	51	گفتا گل: گل محمد جا“ لاءِ لکيل تعارفي مقدمو”	41
ادل سدا آرام ۾، پائر پيا پٽڪن	52	Allama II Qazi	42
اسان جي ادبي دنيا جون انوڪيون روايتون	53	Articles of Follow ON by Dr Pathan	43
اسان جي معاشري ۾ مخالفت جو مسئلو	54	Bhagatkanwar ram and other articles	44
امن پيار اتحاد جي، آءُ ته بڻايون ايجنڊا سائين	55	The site Kutte-Ji-Qabar is part of Sindh	45
اهو عشق علم بنا، جانب! آهه جنون	56	اٺين آني جو اٺ، ٻارنهن آناگهلاڻي	46
ايجها ڪام ڪريجي، جنهن وچ آدم آپ بڻجي	57	اچو ته قومي آسمان جي اوزون جا تهه بچايون	47
ايران جي علقمندي	58	اچو ته ڪوهه مان بلو ڪيون	48
ايندڙ مڪاني چونڊون، سسين جو چونڊو نه ٿين	59	ادارن مان اوندهه ڇو نه ٿي وڃي؟	49
برهه بنا نه بدلجن، هوت ۽ حالتون هي، جانب جوت-نگر جا، ڪجهه تان سياڻو ٿي	60	ادبي دهشتگرديءَ جا انوڪا اسرار	50

Some of his Articles are given bellow: Click the Title Articles will be opened

Title	S No.	Title	S No.
<u>تون تان اڌ کان مٿي آهين ڪائنات</u>	71	<u>برهمو سماج ۽ سنڌي ادب</u>	61
<u>تون جا چئڻ تبديلي، ان جا گهڻا انگل</u>	72	<u>په لفظ</u>	62
<u>تون ڏکي ٿي دجال</u>	73	<u>پوڙا بدن ڪين، ساز اسان جي سورن جا</u>	63
<u>جانب! جزوي طور، ڪرين ڪوهه قبول؟</u>	74	<u>ٻوليءَ جي جهولي، پنهنجن ۽ پراون جا گل ۽ ڪندا</u>	64
<u>جانب! جل ته جلئون جوت لاءِ</u>	75	<u>پاڻ اهڙا جو هاڻي به چپر ۾ لڪائي ڇڏيون</u>	65
<u>جت نانيءَ- ويڙهو، ات پيار نه، پر جهيڙو</u>	76	<u>پاڻ جو پنهنجي ليکي ۾ ناهيون</u>	66
<u>جهڙي سن، تهڙي ٿي ويهان</u>	77	<u>تصوف جي غلط تشريح</u>	67
<u>جهمون چڱائي</u>	78	<u>تنظيمون توجه ڏين</u>	68
<u>جي سوچين لوچين، تون سماج لاءِ</u>	79	<u>توبن جاني! هيءُ جهان</u>	69
<u>جي سوچين لوچين، تون سماج لاءِ</u>	80	<u>توبن جاني! هيءُ جهان – بشر آهين يا تون باهه؟</u>	70

Some of his Articles are given bellow: Click the Title Articles will be opened

Title	S No.	Title	S No.
<u>حالتون ڪاڏي پيون وڃن؟</u>	91	<u>جي ڪم ڪرين سڪارٽا، صاحب نه ڪر اڪارٽا</u>	81
<u>حالتون ڪاڏي پيون وڃن؟</u>	92	<u>جي ڪم ڪرين سڪارٽا، صاحب نه ڪر اڪارٽا</u>	82
<u>حڪومتون ملازمتن لاءِ ويري يا واهرو؟</u>	93	<u>جي نينهن نشابر نه ڪري، سو تان ناهي نينهن</u>	83
<u>خيرپور جي سرمستي</u>	94	<u>جيڪس هيس ڌاري</u>	84
<u>دردن جي دوا جو هيءُ ئي ديار يار</u>	95	<u>چونڊن جي بئي مرحلي مان ڪهڙيون ڳالهيون چونڊجن</u>	85
<u>دنيا بدلايون يا دل بدلايون؟</u>	96	<u>چونڊن جي بئي مرحلي مان ڪهڙيون ڳالهيون چونڊجن؟</u>	86
<u>دنيا جي دردن سان گڏ، سنڌ جا سور به ياد ڪريون</u>	97	<u>ڇا سنڌ جي سياست جا خدو خال اهي ئي رهندا؟</u>	87
<u>ڊاڪٽر در محمد پٺاڻ ڊاڪٽر بلاچ جي ڪتاب رهاڻ هيرڻ ڪاڻ، ”جلد بئين جو مطالعو تعارف“</u>	98	<u>ڇاڪي وڃي ڇو بيلي رهين بين جو</u>	88
<u>رانول تنهنجا رنگ هزار</u>	99	<u>چڏيو ته ادارا الله کي پيارا نه ٿين</u>	89
<u>رانول! روايتون، قائم دائم اصل کان</u>	100	<u>چورا! توکي پڳ ڪو نه ٻڌرائيندا</u>	90

Some of his Articles are given bellow: Click the Title Articles will be opened

Title	S No.	Title	S No.
<u>سنت جي سياستدانن ڏانهن صورتحال جو سنهيو</u>	111	<u>رائن کي نه راجن کي، پر راضي رکجي روح</u>	101
<u>سنت کي سماجي مفڪرن جي ضرورت آهي</u>	112	<u>رت آئي منڙي ٿاڦل جي</u>	102
<u>سندي ادب جو وڏو نالو - حميد سندي</u>	113	<u>رحم ۽ رحمت لاءِ ترسندڙ قوم</u>	103
<u>سندي ادبي بورڊ يا ڪشمير جو مسئلو</u>	114	<u>رشتا روحن ڇڏيا</u>	104
<u>شامت اعمال ما صور تي نادر گرفت</u>	115	<u>رينجرس جي اختيارن وارو مامرو ڪهڙو رنگ لائيندو؟</u>	105
<u>شايد مون ۾ ناهين تون، يا تو ۾ نه آهيان مان</u>	116	<u>ساهرن سان گڏ، پيڪن سان به ڪٿي رهائجي</u>	106
<u>شطرنج جي مهرن جي مٽاسٽا ڇو ۽ ڇا لاءِ؟</u>	117	<u>سر شاهنواز ۽ سکر بئراج ۽ ٻيون ڪجهه ڳالهيون</u>	107
<u>صاحب! سندي ڪير سڏائي</u>	118	<u>سکر بيراج جا سنت جي عام جيوت تي اثر</u>	108
<u>الطاف جي عافيت</u>	119	<u>سنت ۾ سماجي ڪمن جي صورتحال</u>	109
<u>الطاف جي عافيت پاڪستان ۾ ئي آهي</u>	120	<u>سنت جو سنجيده مسئلو فرد - سازي آهي</u>	110

Some of his Articles are given bellow: Click the Title Articles will be opened

Title	S No.	Title	S No.
<u>ڪجهه هوشيارِي، مٿان اچي پئي آدمشماري</u>	131	<u>الطاف، ايم ڪيو ايم ۽ علائقائي سياسي صورتحال</u>	121
		<u>جون تقاضائون ۽ حڪمت عمليون</u>	
<u>ڪر سين، عهدن ۽ رتبَن</u>	132	<u>عجب جهڙيون عادتون، پرين ۾ آهن</u>	122
<u>ڪر سين، عهدن ۽ رتبَن سان واڳيل واسطا</u>	133	<u>فرض ادا ٿي ويو</u>	123
<u>ڪوڙو تو ڪفر سين، ڪافر ڪين سڌاءَ</u>	134	<u>قرب ۽ قربت جا ڪاٿا، هي ته ناهن هوت</u>	124
<u>گرميءَ جي گرم سياست</u>	135	<u>قلم ڪيڙيءَ جي وهيو، تون تان ڪٿ نه ڪند</u>	125
<u>گل – گلحياتجا</u>	136	<u>قلندر جي نگريءَ جو سانحو ۽ اسان جو نظرياتي</u>	126
		<u>سفر</u>	
<u>گهڻن منهنجن غمن تي، رهجان تاريخ تون گواهه</u>	137	<u>قوم يا هر ڪنهن لاءِ لت جو مال</u>	127
<u>مَ ڪي روءِ نه رڙ، نه ڪي ڪر دانهون</u>	138	<u>ڪاڳر ڪارا ڪري ڪوه! ستي ڏي ڪا سرت جي</u>	128
<u>مارون گهرن ملڪ جا، پنهنجن کان پناهه</u>	139	<u>ڪجهه هوشيارِي، مٿان اچي پئي آدمشماري</u>	129
<u>مارون گهرن ملڪ جا، پنهنجن کان پناهه</u>	140	<u>ڪجهه هوشيارِي، مٿان اچي پئي آدمشماري</u>	130

Some of his Articles are given bellow: Click the Title Articles will be opened

Title	S No.	Title	S No.
<u>ناظم آيو ناز سان بدليو ڪين نظام</u>	151	<u>ماندو ٿجي، پر مندو نه ٿجي</u>	141
<u>نانيءَ ويڙهن جي نوبت ڇو ايندي آهي؟</u>	152	<u>ماندي ٿي نه ماري</u>	142
<u>نه سبب نه سرت، نوڙت رڳو نفرت سان</u>	153	<u>ماڻهو مٽجن ڪو نه، مٽجي سگهن من</u>	143
<u>نهنجي ماتي پوميءَ جي موجوده دور</u>	154	<u>محبين معتبري، سڪي پٽڪي ڊاهه ۾</u>	144
<u>نيچ نوڪري گند جي ٽوڪري</u>	155	<u>مسئلو اقليت ۽ اڪثريت جي مخالفت جو</u>	145
<u>نيو يارڪ تائين پهچندڙ نظرون</u>	156	<u>مفروضن جا ماريل ماڻهو</u>	146
<u>نئون دور ۽ نوان يزيد</u>	157	<u>ملڪي سياست ۾ سلطاني گواهن جو ڪلچر</u>	147
<u>هي تان ڏس هوش سان، هلي ڪيئن جهان</u>	158	<u>موت، ميڊيا ۽ اسان جا رويو</u>	148
<u>هي جو پرين پهتا پارتي، سفارشي</u>	159	<u>مٿن مٿان مامرا، هيئن نه وجهجن هوت</u>	149
<u>هي درگاهن تي دانهون ۽ اسان جي منزل جون راهون</u>	160	<u>نازن وارا او نخريلار بيلا</u>	150

Some of his Articles are given bellow: Click the Title Articles will be opened

Title	S No.
<u>هي سور، جي ساجن! تنهنجي سماج ۾</u>	161
<u>هي هيٺا پوءِ به بيٺا؟</u>	162
<u>هيءُ دشمني ته ناهي</u>	163
<u>وديل ٿي وايون ڪري</u>	164
<u>وڏي وٽ ادا حميد</u>	165
<u>وڏيون مڃيون، قانون ۽ عوام</u>	166
<u>ورهانگي کان اڳ جي غير مسلم شاعرن جي ڪلام جو مطالعو . در محمد پٺاڻ</u>	167
<u>وري واچوڙو پهتو اچي يمن ۾</u>	168
<u>وري ورئي ٿو واءُ، ڏکڻ سنڌو ڏيهه تي</u>	169

Contact of Dr.Dur Muhammad Pathan

- Website www.drpathan.com
- Email gulhayat2010@gmail.com
- Phone Number +92 333 7526616